

KONCEPCE SLUŽEB KRAJSKÉ KNIHOVNY KARLOVY VARY

Eva Žáková, Krajská knihovna Karlovy Vary

Koncepce jako v češtině zdomácnělé cizí slovo je ve slovnících cizích slov obvykle interpretováno jednak jako početí jednak jako pojetí, rozvržení či představa. Koncepci v prvním slova smyslu se zabývat nebudu i když by to nebylo v souvislosti se vznikem nové budovy naší Krajské knihovny zcela od věci. V užším významu však mnohá početí nebývají příliš koncepční. Soustředím se proto na druhý méně atraktivní význam slova.

Protože pracuji v oboru již pěknou řádku let, vzpomínám si, že zpracování koncepcí, plánů a později i strategií bylo vždy vyžadováno a zároveň nebylo příliš oblíbené, snad proto, že velmi často šlo jen o samoúčelné dokumenty. Mám pocit, že se často hrála jen taková manažerská hra. Jsem ráda, že pojem koncepce se rehabilitoval, že samoúčelnosti postupně ubývá a poslední zkušenosti spojené s koncipováním fungování Krajské knihovny v nových prostorách již bylo tvrdou, komplikovanou, nezbytnou a zcela účelnou prací.

Pominu-li starší materiály koncepční povahy, vznikly v naší knihovně po roce 2000 tři dokumenty a to Koncepce Krajské knihovny Karlovarského kraje (2002), Strategie činnosti Krajské knihovny Karlovy Vary (2003) a Rozvoj veřejných knihovnických a informačních služeb Karlovarského kraje (2003). Všechny zmíněné materiály sloužily jako program změn spjatých s novým postavením knihovny v síti knihoven a se změnami v souvislosti s výstavbou a provozem nové budovy. S odstupem času mohu říci, že koncepční záměry a strategické cíle byly stanoveny účelně, reálně a proto byly naplněny buď zcela, anebo bylo dosaženo pokroku přiměřeného očekávání.

Uvedené koncepční materiály se opíraly především o dosavadní zkušenosti, nový knihovnický zákon a sdílené praktické zkušenosti veřejných knihoven. Značná část takto vzniklých koncepčních záměrů, například budování a účelná profilace knihovnických fondů, zvýšení kvalifikace pracovního týmu (při proměně jejího obsahu), zkvalitnění informačních dovedností uživatelů služeb knihovny, či rozšiřování služeb veřejnosti, je trvalé povahy a zaručuje kontinuitu.

Je zřejmé, že koncepce dalšího rozvoje KK v Karlových Varech, na které v současné době pracujeme a kterou považujeme za základ formulace progresivní strategie, musí tyto zdroje inspirace překročit směrem k širším

konceptím a prognózám, ať už se zabývají rozvojem České republiky, kraje nebo oboru. Je zřejmé, že zejména reakce na koncepční záměry rozvoje kraje vyžadují při jejich obecnosti značnou invenci. Aplikace oborové *Koncepce rozvoje knihoven v České republice na léta 2004–2010* se jeví jako relativně snadnější, ale i v tomto případě je cesta od koncepčního záměru k realizačním projektům náročná. Širším, ale zároveň inspirativním rámcem úvah jsou i studie obsažené v publikaci *Strategie pro evropské knihovny*.

V úvahách o koncepci dalšího rozvoje řešíme několik dilemat. První plyne z faktu, že služby knihoven jsou kulturní službou ve veřejném zájmu. Z toho plyne jednak povinnost respektovat zájmy veřejnosti (ať si o nich myslíme cokoliv), jednak zájmy společnosti, reprezentované naším zřizovatelem a stěžejním donátorem, který ovšem jejich formulaci ve většině případů přenechává nám.. Je zřejmé, že mezi zájmy veřejnosti a veřejným zájmem není plný soulad. Tento stav představuje na jedné straně komplikaci, ale na druhé straně výhodu. Druhé dilema souvisí s nezbytností více se otevřít veřejnosti a staví nás před rozhodnutí jak překročit tradiční obsah služeb knihoven a zároveň přitom neztratit vlastní identitu. Třetí dilema spatřují v konfliktu mezi nutností nezaostat ve využití soudobých informačních technologií a zároveň nabídnout alternativní způsoby jejich autentického využití. Domnívám se, že tyto rozpory nelze překonat zlatou střední cestou, ale pouze využitím celého spektra daných možností.

Hlavní témata naší koncepce nejsou naším výtvorem, ale pouze konkretizací některých obecněji předpokládaných tendencí vývoje obsažených v odborných studiích.

Téma knihovna jako jedno z center komunitního života obce se objevuje snad ve všech nám známých úvahách o žádoucích směrech vývoje veřejných knihoven. V případě krajských knihoven k tomu ještě přistupuje úvaha o budování jednoho z center kulturního života regionu. Konkretizace tohoto tématu pro koncepci rozvoje nabízí několik možností, o jejichž využití uvažujeme.

Domníváme se, že základem by mělo být rozšíření podílu knihovny na společenském dění v místě i kraji, ovšem při zachování demokratických principů a názorové plurality. Předpokládáme přípravu projektů, které by umožňovaly prezentaci informací k obecně pocíťovaným zjevným i skrytým problémům města i regionu, v názorově tolerantním prostředí. V těchto projektech by mohly najít prostor pro uplatnění svých zájmů občanská sdružení či občanské iniciativy. Dílčí zkušenosti z doposud doporučeně nedokonalých pokusů nás přesvědčují o nosnosti tohoto koncepčního záměru.

Druhým zásadním tématem je zvýšení podílu knihovny na aktivitách usnadňujících sociální integraci znevýhodněných skupin populace prostřednictvím zvýšení jejich informační a kulturní kompetence. I v tomto směru

máme určité zkušenosti (především se zdravotně hendikepovanými), které jak se zdá, budou ve vztahu k jiným skupinám znevýhodněných jen omezeně využitelné. I v tomto případě předpokládáme spolupráci s občanskými sdruženími nebo individuálními aktivisty.

Třetím tématem spojeným s profilováním knihovny jako nízkoprahového centra komunitního života je vytváření co nejpříhodnějších podmínek pro neformální setkávání občanů, motivované nejen informačními potřebami, ale také kulturními a jinými volnočasovými aktivitami. Tomuto cíli by měly sloužit nejen intenzivněji využívané možnosti stávající budovy knihovny, ale také účelová kultivace okolí knihovny umožňující jednak přenesení některých jejích aktivit po část roku mimo zdi budovy, jednak rozšíření nabídky služeb, které uzavřené prostory neumožňují.

O tom, zda jsou knihovny v současné době jedním z center servisních organizací nekomerčního celoživotního vzdělávání asi nejsou podstatnější pochybnosti. Pokud si položíme otázku do jaké míry využívají v tomto směru svého potenciálu už pochybnosti mám a myslím, že ne sama. Pokud jde o omezený rozsah nabídky vlastních vzdělávacích aktivit pro veřejnost, nám mohou jako omluva posloužit omezené prostředky na zajištění lektorů. Protože v tomto směru nelze očekávat podstatnou změnu, předpokládáme kooperaci s jinými neziskovými subjekty, do které bychom mohli vložit dobře vybavené prostory a také propagaci.

Ještě zásadnějším problémem služeb spojených s celoživotním vzděláváním je jejich převažující obecné a relativně plošné zaměření. Požadavek na individuální adresnost těchto služeb pro jednotlivé konkrétní klienty se objevuje v několika zahraničních koncepčních úvahách. Rádi bychom se pokusili udělat další kroky tímto směrem, ale budeme patrně omezeni nedostatečnou připraveností pracovního týmu. Domnívám se, že bychom všichni uvítali spolupráci odborných pracovišť při organizaci semináře nebo dílny, věnované této problematice.

Zvýšení kompetence a samostatnosti uživatelů při vyhledávání informačních zdrojů a orientaci na širší a racionálnější využití informačních zdrojů poskytovaných knihovnou, je koncepčním záměrem sledujícím jednak lepší využití fondů a zdrojů, jednak omezení rozsahu rutinních úkonů v práci odborných pracovníků knihovny a uvolnění kapacity pro kvalifikovaný kontakt s uživateli služeb.

Stávající systém informatické výchovy je zaměřen převážně na formální stránku zvládnutí nových informačních technologií, na to co označujeme jako počítačovou gramotnost. V tomto směru se populace české republiky poměrně rychle blíží evropským standardům. Informační gramotnost je samozřejmě něco jiného než počítačová gramotnost nebo vzdělanost. V mezinárodních srovnávacích testech vzdělanosti dětí a mládeže se projevuje, že

mladá česká populace dosahuje podprůměrných výsledků ne ve vyhledávání, ale především při praktické aplikaci a využití informací. Starší generace na tom není pravděpodobně o nic lépe. Domníváme se, že příčinou je nedostatek znalostí a dovedností potřebných pro třídění, zpracování a interpretaci informací. Proto hodláme připravit projekt zaměřený na osvojení a kultivaci metod a postupů racionálního vyhledávání, interpretace, zpracování a využívání informací. Touto profilací se chceme vymezit a na jejím základě budovat postavení knihovny mezi institucemi pracujícími s informacemi. Osobitě zaměřením knihovny bude dobrým předpokladem pro kooperaci i zvládnutí konkurence.

I když s některými činnostmi, skrze které míníme uskutečnit naše koncepční záměry máme již nějaké zkušenosti, je zřejmé, že bude nutné využít dosud neužívané schopnosti a dovednosti některých členů našeho týmu, ale spíše předpokládáme potřebu částečné rekvalifikace a patrně i specializace části pracovníků. Počítáme s pokračováním v inovacích standardních odborných znalostí a dovedností, zdokonalování jazykové průpravy, rozšířením a inovací všeobecných znalostí, výcvikem v komunikačních dovednostech, zvládnutí animačních technik a organizačních schopností.

Zkušenosti z navázaných mezinárodních kontaktů nás přesvědčují o mimořádném významu kulturní identity ve všech podobách (lokální, regionální, národní, etnické či subkulturní). Proto hodláme připravit program kombinující podporu vědomí kulturní identity v kombinaci s nabídkou příležitostí pro poznání jiných kultur, jako korektivu nacionalistických, etnocentrických či xenofobních tendencí.

S ohledem na plnění regionálních funkcí považujeme za jeden z koncepčních cílů podporu podílu veřejných knihoven na dokončení informační infrastruktury kraje a zavedení služeb pro občany v souvislosti s jejich aktivním podílem na fungování e governmentu. Tento koncepční záměr jehož realizace může posílit pozice veřejných knihoven, je zároveň tématem vhodným pro udržování kontaktu se samosprávami obcí regionu.

Tento sumář koncepčních záměrů s nástinem některých konkrétních kroků inspirovaných sdílenými představami o budoucnosti veřejných knihoven v informační společnosti je východiskem koncepce, na jejíž konkrétní podobě pracujeme. V úvodu jsem se zmínila o některých rozporech, které musíme při práci na koncepci řešit a proto si na závěr dovoluji, pokud to nebudete považovat za troufalost, předložit teze možného řešení:

- a) Informační služby ve veřejném zájmu mohou uspokojit veřejnost pouze v případě, že budou překračovat její demonstrováné potřeby a zájmy a tím otevřou dostatečný prostor pro volbu a výběr.

- b) Veřejná knihovna může dostát svému poslání bude-li se chovat extrovertně a aktivně vstupovat do veřejného života s vědomím všech možných rizik. Přiměřená spektakulárnost aktivit není na škodu.
- c) Veřejné knihovny by mohly posílit svoji účast na komunitním životě rozšířením spolupráce s nestátními neziskovými organizacemi a tím podpořit lepší využití zatím nevyužitého potenciálu.
- d) Obsahové i formové rozšíření služeb knihoven neohrozí jejich identitu, pokud nebude neorganické nebo diletantské.
- e) Ve světě moderních informačních technologií obstojí veřejné knihovny, které se momentálně nacházejí v pozici toho slabšího, pouze tehdy, budou-li vybaveny materiálně na úrovni přiměřené vývoji, personálně a technologicky nadstandardně a obsahově originálně.
- f) Na účelnou vynalézavost a originalitu sázím nejvíce a věřím, že je to dobrá volba.